

УДК 1:37

Абизова Л.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Дьяковська Г.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ВИКЛИКИ XXI СТОЛІТТЯ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Освіта завжди підпорядковується конкретним вимогам суспільства. Освітній простір характеризують принципові новації. Сучасна система освіти повинна забезпечити розвиток особистості, яка буде орієнтуватися й ефективно діяти в глобалізованому суспільстві. Інформаційне суспільство вимагає формування нового типу інтелекту, здатного охопити нову інформаційно-технічну реальність, уміння оперувати інформацією, мислити професійно-прагматично. Освіта має сприяти формуванню інтелектуального контексту, своєрідного «духу епохи», готового сприймати зміни, пристосовуватися до них і гідно відповідати на виклики майбутнього.

Ключові слова: глобалізація, освіта, інтернаціоналізація, особистість, інформація.

Абызова Л.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

Дьяковская Г.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

ВЫЗОВЫ XXI СТОЛЕТИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Образование всегда подчиняется конкретным требованиям общества. Образовательное пространство характеризуют принципиальные новации. Современная система образования должна обеспечить развитие личности, которая будет ориентироваться и эффективно действовать в глобализованном обществе. Информационное общество требует формирования нового типа интеллекта, способного охватить новую информационно-техническую реальность, умение оперировать информацией, мыслить профессионально-прагматично. Образование должно способствовать формированию интеллектуального контекста, своеобразного «духа эпохи», готового воспринимать изменения, приспособливаться к ним и достойно отвечать на вызовы будущего.

Ключевые слова: глобалізація, освіта, інтернаціоналізація, людина, інформація.

Abyzova L.

PhD in Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, socio-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

Dyakovskaya G.

PhD in Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, socio-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

THE CHALLENGES OF THE XXI CENTURY AND MODERN TENDENCIES OF EDUCATIONAL PROGRESS

The challenges of the XXI century and modern tendencies of educational progress are discovered. The authors consider educational sphere of our time that is also characterized by cardinal innovations that stipulate progress of educational trends in the sociocultural context of changes of globalizations. It is needed to mark internationalization and democratization of education, humanization and humanitarization of learning process, decentralization of the system of education, continuity of education.

Education as a multidimensional resource of strategic order and change of modern educational practice is determined in the article. Education is always submitted to the concrete requirements of the society. Educational space is characterized by fundamental innovations. The modern system of education must provide development of personality that should orient and effectively work in the globalized society. Informative society requires forming of new type of intellect, which would be able to overcome the new informatively-technical reality, to operate with the information, to think professionally-pragmatically. Education must assist to form an intellectual context, original «spirit of time», which would be ready to perceive changes, adapt to them and face the challenges of the future properly.

The realities of the 21st century make dependent on the questions of necessity of replacement of technocratic education comprehensively by humanism. The person-oriented model of education, which is turned to national and world cultural and historical traditions, becomes firmly established in our country. This task will be realized taking into account possibilities of new information technologies and acquisitions of scientific and technical progress.

Keywords: *globalization, education, internationalization, individual, information.*

Постановка проблеми. Дослідники трансформаційних процесів сучасності все частіше констатують прискорення «кроку історії». Людство розпочинає творення нової цивілізації, яку новітні технології та винаходи дозволяють називати інноваційною. Аналізуючи зміну макроекономічних пріоритетів та геополітичних міркувань, «індустріальної економіки» «економікою інноваційною» (економікою, заснованою на наукових знаннях), провідні сучасні дослідники (Тоффлер Е., Фукуяма Ф., Белл Д., Нейсбитт Дж. та інші) відзначають, що остання ґрунтується, в першу чергу, на інтелектуальних, а не сировинних, як це було раніше, ресурсах, що актуалізує осмислення сучасних соціокультурних трансформацій в цілому та, зокрема,

динаміку наукового і освітнього простору. У ХХІ ст. освіта набуває статусу стратегічного ресурсу розвитку суспільства, який забезпечує зростання його технологічного рівня і конкурентоспроможності в умовах глобалізації, адже нову цивілізацію та її основу high-tech (електрохімію, біо-, інфо-, нано-, кристалотехнології, мікромеханіку, тощо) неможливо будувати без прориву у сфері свідомості.

Світ націлений на новий глобальний порядок, формуються нові механізми людського спілкування і взаємодії, розширюється та посилюється взаємозалежність різних культур і релігій. Все активніше звучать ідеї сучасної глобалістики, підґрунтям яких є проблеми планетарного масштабу. Освіта завжди підпорядковується конкретним (для даного часу) вимогам суспільства, нажаль, нерідко ігноруючи прогресивні здобутки філософської та педагогічної теорії. Освіта під тиском індустріального технократизму і ринкового утилітаризму інколи втрачає гуманістичний сенс і перетворюється на утилітарне навчання спектру професійно необхідних знань, вмінь і навичок. Технократичне мислення стало домінуючим в організації всієї системи освіти і виховання. Прихильники сучасного технократичного підходу визнають той факт, що інформаційне суспільство викликає необхідність формування нового типу інтелекту, здатного охопити нову інформаційно-технічну реальність, звідси вимога сфокусувати зміст і методику сучасної освіти на формуванні раціональних умінь оперування інформацією, оволодіння комп'ютерними технологіями, вмінням мислити професійно-прагматично.

Предметом дослідження даної роботи є освіта як багатовимірний ресурс стратегічного порядку та зміна парадигмальних вимірів сучасної освітньої практики в контексті глобалізаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень. Для узагальнення сучасних процесів використовується поняття глобалізація, яке науковці наповнюють різним змістом. Термін "глобалізація" в науковий обіг впровадив О.Робертсон, використавши його вперше в 1983 році. Найбільш відомі підходи до розкриття сутності глобалізації містяться у працях У.Бека, Е.Гідденса, Е.Гріна, С.Хантінгтона, З.Бжезинського. Феномен глобалізації є даністю, але він викликає все більше суперечок між так званими «скептиками», «гіперглобалістами» та прихильниками «трансформаційної теорії». «Скептики» вважають, що сама ідея глобалізації виявилася занадто переоціненою і нічого принципово нового у цьому процесі немає. «Гіперглобалісти», займаючи позицію протилежну, стверджують, що глобалізація – це тотальне і перманентне явище, яке не можуть зупинити ніякі державні кордони. Глобалізація дає народження новому світовому порядку, відкриваючи шлях до «світу без меж». Представники «трансформаційної теорії» репрезентують більш помірковану позицію. Вони вважають глобалізацію основною рушійною силою цілого спектру соціальних зрушень, але згідно їх переконанням, старий світовий порядок (економічний, політичний, культурний) трансформується, проте найцінніше з його надбань не зникає, а успадковується. Глобалізація інтерпретується як динамічний, відкритий і суперечливий процес, що приводить у дію взаємно протилежні тенденції.

Філософи, соціологи, політологи визнають, що у світі відбуваються небувалі кардинальні зміни, але питання про те, наскільки правомірно пояснювати їх глобалізацією залишається відкритим.

Виклад основного матеріалу. Всього три десятка років тому термін «глобалізація» був практично невідомим широкій аудиторії, сьогодні він використовується у політичних дебатах, бізнесі, засобах масової інформації, в студентських аудиторіях. Глобалізація це об'єктивний процес, що носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства, не оминаючи і сферу освіти. Сьогодні глобалізація інтерпретується як комплексне явище, яке включає низку процесів, що відбуваються водночас і має кілька вимірів, найбільш помітним серед яких є глобалізація ринку, виробництва та інформації. Часто глобалізацію неправомірно пояснюють як суто економічне явище. Це не так, адже глобалізація фундаментальним чином змінює природу нашого повсякденного буття. Те, як ми ідентифікуємо себе та наші зв'язки з іншими, аспекти приватного життя, серед яких питання сім'ї, статі, відношення до роботи, суттєво змінюється у результаті глобалізації. Багато змін, зумовлених глобалізацією, мають потенційні форми непередбачуваних ризиків, про які не знало традиційне суспільство. Мова йде не лише про загрози, пов'язані із забрудненням довкілля та техногенними катастрофами, серед нових викликів проблеми, обумовлені змінами у сучасному соціальному житті: нові тенденції у працевлаштуванні, зростаюча невпевненість у завтрашньому дні, зниження міри впливу традицій та звичаїв при формуванні індивідуальності, трансформація сімейних відносин, демократизація міжособистісних стосунків. З одного боку, означена ситуація розкріпачує особистість, з іншого, породжує екзистенційний страх самотності і відчаю, страх некоріненості в традиції буття.

Усвідомлення перспектив, наслідків і ризиків новітнього часу формується значною мірою у просторі філософсько-педагогічного дискурсу, підпорядкованого певним освітнім парадигмам.

Освітню сферу нашого часу, яка також знаходиться в соціокультурному контексті глобалізаційних зрушень, характеризують бурхливі та кардинальні новації, які обумовлюють тенденції розвитку освітнього простору. Серед них варто зазначити інтернаціоналізацію та демократизацію освіти, гуманізацію та гуманітаризацію навчально-виховного процесу, децентралізацію системи освіти, неперервність освіти (варто говорити про «освіту через все життя», «освіту, тривалістю в життя»), фундаменталізацію та комп'ютеризацію освіти, впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в освітньому процесі, появу варіанту нетрадиційної сфери неперервної освіти. Зупинимось на характеристиці однієї з домінуючих тенденцій розвитку сучасної освіти.

Інтернаціоналізація освіти – це розширення двосторонніх і багатосторонніх зв'язків і контактів між навчальними закладами різних країн на основі рівноправного і взаємовигідного співробітництва, вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, універсалізація навчального планування, створення єдиних навчальних програм. Її мета – підвищення ефективності освітньої та науково-дослідної роботи, в ідеалі –

доведення її до найкращого світового рівня, розширення мобільності викладацького та студентського (учнівського) персоналу. Інтернаціоналізація визнається синонімом міжнародної складової освіти, яка передбачає процес уніфікації, інтеграції національних освітніх систем до єдиних структурних характеристик на базі стандартизації вимог до рівня та якості підготовки спеціалістів, які дозволять людині відчувати себе “громадянином світу”, сформуванню наднаціональну європейську свідомість молоді. Інтернаціоналізація особливо вищої школи розглядається як певна гарантія конкурентоспроможності держави і особистості в глобальній економіці. Створення єдиного освітнього простору на основі розроблення єдиних критеріїв і стандартів з метою визнання періодів та термінів освітньої підготовки продукуватиме конкурентоспроможного фахівця, здатного легко адаптуватися до мінливого економічного простору європейських країн, що обумовлюється попитом на певний тип фахівця на глобальних ринках праці.

Вітчизняна система освіти активно інтегрується до міжнародного освітнього простору, про що свідчить розвиток контактів України із зарубіжними партнерами, виконання спільних угод, програм і проектів у галузі освіти. Наприклад, особливе значення має підписання міждержавних угод про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту та вчені звання, стажування наукових співробітників у зарубіжних університетах та отримання ними стипендій, які надаються міжнародними фондами, програмами та проектами, повний або частковий курс навчання українських громадян за кордоном, можливості отримати освіту за кордоном. Розвиток міжнародних контактів, взаємовигідне співробітництво в галузі освіти на європейському напрямі сприяє впровадженню нових освітніх форм в Україні. Невід’ємним наслідком світових інтеграційних процесів є, наприклад, загальноєвропейська уніфікація вищої освіти на основі Болонської декларації, яка передбачає не стільки уніфікацію термінів навчання та дипломів, скільки впровадження в загальноєвропейську систему освіти двох нових базових понять: модульний підхід (впровадження розширених освітніх програм, в яких дисциплінарні межі значно розширені у порівнянні з традиційними формами) та кредити (допоміжний інструмент, система критеріїв поетапного освоєння дисципліни). Сучасна освітня ситуація в суспільстві вимагає оновлення багатьох сторін педагогічної діяльності. Модернізація освітньої діяльності здійснюється з урахуванням європейських вимог, після входження України у Європейський освітній і науковий простір. Насьогодні є необхідність формування нових загальнолюдських і освітніх принципів, які мають бути покладені в основу сучасної системи світи. Саме це і лежить в основі кредитно-модульної системи навчання, яку пропонують програми Болонського процесу, яка є новою в українському освітньому просторі й сприяє його розвитку, а також відповідній динаміці. Модульно-рейтингова система контролю знань учнів, студентів забезпечує активну роботу, для чого дисципліна, що вивчається, розбивається на окремі блоки-модулі. Модуль — це закінчений блок інформації (функціонально завершена частина навчального матеріалу). На вивчення модуля відводиться відповідне число занять. Для кожного модуля

передбачаються різні види звітності (у балах): за знання теорії, за розв'язання індивідуальних завдань, виконання лабораторних і практичних робіт, контрольних робіт і т.д. Уся робота стимулюється відповідною кількістю балів. Як підсумок, учень набирає суму балів, яка фіксує його рейтинг.

Глобалізація в освіті, як і в інших галузях являє собою об'єктивний, але далеко неоднозначний процес. Його головна небезпека вбачається у тому, що в наслідок експорту освітніх послуг, замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей можна отримати нову стандартизацію, уніфікацію, одноманітність і втрату самобутнього творчого потенціалу національних освітніх систем. Утворення єдиного світового ринку товарів та послуг (в тому числі освітніх), руйнує традиційні способи життя, які починають інтерпретуватися як відсталі та примітивні, коли люди, забуваючи настанови українського класика Т.Г.Шевченка, починають "цуратися свого". Існує також потенційна небезпека підпорядкування освіти інтересам могутніх транснаціональних корпорацій, які нав'язують свої стандарти навчання, свою мову спілкування, не рахуючись з національними особливостями. Володіння значними грошовими коштами, помітно посилює їхні конкурентні можливості і дає їм змогу не лише впливати на економіку, політику і культуру інших країн, а й підпорядковувати їх своїм інтересам, нав'язуючи їм свій спосіб мислення, своє поняття демократії і прав людини, переваги своєї культури над іншими.

Автор знакового дослідження ХХ століття "Зіткнення цивілізацій" С.Хантінгтон робить наголос на розбіжності культурних особливостей держав і народів, на різних світоглядах представників різних культур.

Деякі дослідники пов'язують глобалізацію із формуванням освітньої нерівності. На їхню думку, неоднаковий доступ до знань, інформаційних технологій і мов міжнародного спілкування становить одну з головних причин появи нерівності в питаннях освіти. Характерною ознакою такого розколотого освітнього простору є розрив у економічній структурі світу між групою розвинених держав, які становлять "золотий мільярд" (країни Західної Європи, США, Канада – близько 20% всього населення планети) та рештою країн, які, по суті, відкидаються на периферію освітнього простору.

Особливу загрозу для національних систем вищої освіти становить тенденція "відтоку інтелекту" за кордон. Найталановитіша молодь може бути селекціонована ще в період навчання, з наступним запрошенням продовжити освіту вже за кордоном, а це сприяє імміграції здібної молоді. Правомірно припустити такі найбільш значимі наслідки глобалізації в сфері освіти:

- залучення до європейських освітніх стандартів;
- конкурентно-спроможність вітчизняних фахівців на міжнародних ринках праці;
- популяризація глобальних мультикультурних цінностей (ідеї парламентаризму, свободи, прав людини, її громадянської відповідальності);
- посилення світового домінування євроатлантичної культури (своєрідна американізація більшості сфер життя);
- певна втрата національної культури та ідентичності.

Сучасна система освіти повинна забезпечити розвиток особистості, яка буде орієнтуватися й ефективно діяти в інформаційному суспільстві. Саме тому у сучасній освіті основною є концепція особистісно-орієнтованої освіти, де провідну роль відіграє комунікація, а сам процес освіти виступає процесом творчого набуття знання. Ціннісні орієнтири формуються через пізнання оточуючого світу, виховання, та комунікацію. Позиція особистісно-орієнтованої освіти має на меті перетворити учня, студента на активного учасника освітнього процесу. Освіта, як передача готового знання стає неефективною, оскільки головним стає формування структур, які надають людині можливості орієнтації у системі знання. Інформаційний вибух (інтенсивне зростання потоку інформації кожні 10-15 років) обумовлює потребу освоєння об'єму знань, щоб відповідати вимогам життя. Вищі навчальні заклади повинні випускати фахівців не лише озброєних знаннями, але й схильних до навчання, підготовлених до того аби вчитися протягом усього життя. Американський професор Флорида Р. висунув ідею формування «креативного класу», пропонуючи розуміти «креативність» не у соціокультурному, а в економічному аспекті. На його думку, нову провідну соціальну верству, якій належатиме майбутнє, складають не політики, не військові чи релігійні діячі, а люди, зайняті у науковій і технічній сферах, зайняті вирішенням складних інтелектуальних завдань, з незалежним мисленням та високим рівнем освіти. «Сюди відносяться ті, хто поділяє загальний творчий етнос, для якого важливі креативність, індивідуальні особливості та особисті заслуги. Для представників «креативного класу» всі аспекти і всі прояви креативності – технологічні, культурні, економічні – взаємопов'язані та неподільні» [6, С. 23-24]. Сучасна освіта повинна ставити за мету формування особистості, налаштованої на творчість, здатної до творчого самовираження, яка спроможна на оригінальні рішення, відчуває необхідну міру поєднання традиції та новації, мислить творчо і панорамно.

Висновки. У процесі розбудови української держави необхідним є визначення основних напрямків концептуального використання парадигмальних положень філософії освіти для реформування педагогічної теорії та освітньої практики у контексті одночасної адаптації до цивілізаційних змін та збереження кращих зразків і досягнень вітчизняної освіти, про які теж не варто забувати.

Відтак, новітня парадигма освіти має бути гуманістично орієнтованою, спрямованою на формування основ морально-демократичної поведінки, відповідати ідеалам розуму, краси і добра, гуманістично орієнтованими мають бути всі освітні дисципліни. Нова соціокультурна реальність вимагає нового рівня філософського осмислення змісту та форм освіти і освітніх взаємодій, відходу від парадигми «абстрактної людини» та «індустрії» в освіті до парадигми особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на формування особистості, здатної до вільного дискурсу (спроможної не лише сприймати, а й критикувати), до саморефлексії та саморозвитку. Молодь повинна «одержати таку базову освіту, яка буде дозволяти їй відносно легко освоювати нові професії в майбутньому» [8, С.24]. Німецький філософ У.Бек багато писав про

ризиків доби глобалізації, вважаючи що вони сприяють формуванню глобального суспільства ризиків. Освіта, разом з іншими соціально значимими інститутами суспільства має сприяти формуванню інтелектуального контексту, своєрідного «духу епохи», готового сприймати зміни, пристосовуватися до них і гідно відповідати на виклики майбутнього.

Реалії ХХІ століття обумовлюють питання необхідності заміни однобічної технократичної освіти всебічно гуманістичною, вузько-технократичного мислення - мисленням гуманістичним. В нашій країні утверджується особистісно-орієнтована модель освіти, звернена до національних та світових культурно-історичних традицій. Це завдання реалізується з урахуванням можливостей нових інформаційних технологій та надбань науково-технічного прогресу.

Література

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 605 с.
2. Корсак К. Педагогіка нового століття / К. Корсак // Рідна школа. – 2001. – №10. – с.8-13.
3. Кудин В.Н. Образование в судьбах народов (Дидактика нового времени) – К.: ПП «ЭКМО», 2006. – 192 с.
4. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія. /Михальченко М. //Філософія освіти: Науковий часопис. -2005. –№1. – с. 38-50.
5. Наука и образование: современные трансформации: Монография / Ин-т философии им. Г.С.Сковороды НАН Украины. – К.: Изд. ПАРАПАН, 2008. – 328с.
6. Новиков А.М. Постиндустриальные трансформации / А.М. Новиков. – М.: «Эгвес», 2008. – 136 с.
7. Новий світовий порядок у ХХІ столітті: тенденції та європейський вимір // Виступ Семюела Гантингтона на круглому столі в Національному інституті стратегічних досліджень 18 жовтня 1999 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://xyz.org.ua/straregy/hunt_world.html.
8. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М.: «Классика ХХІ», 2007, - 421с.

REFERENCES:

1. Hershunskii B.S. Filosofiiia obrazovaniia dlia XXI veka [The philosophy of education for the 21st century] / B.S. Hershunskii. – М.: Sovershenstvo, 1998. – 605s.
2. Korsak K. Pedahohika novoho stolittia [The pedagogy of the new century] / K. Korsak // Ridna shola. – 2001. - №10. – S.8-13.
3. Kudin V.N. Obrazovanie v sudbakh narodov [Education in human destinies] (Didaktika novoho vremeni) – К.: PP «ЕКМО», - 2006. - 192 s.
4. Mikhalchenko M. Filosofiiia osvity i sotsiokulturna teoriia [The philosophy of education and sociocultural theory] / M.Mikhalchenko // Filosofiiia osvity: Naukovyi chasopys. -2005. –№ 1, - S. 38-50.

5. Nauka i obrazovanie: sovremennye transformatsyi: Monografia [science and education: the modern transformations] / In-t filosofii im. H.S.Skovorody NAN Ukrainy. – K.: Izd. PARAPAN, 2008. – 328с.

6. Novikov A.M. Postindustrialnye transformatsii [postindustrial transformations] / A.M. Novikov. – M.: «Ehves», 2008, - 136s.

7. Novyi svitivyi poriadok u XXI stolitti: tendentsii ta yevropeiskii vymir [the new world order in the 21st century: trends and European dimension] // Vystup Semiuelia Hantinhona na kruhlomu stoli v Natsionalnomu instytuti stratehichnykh doslidzhen 18 zhovtnia 1999 roku [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupy: http://xyz.org.ua/straregy/hunt_world.html.

8. Florida R. Kreativnyi klass: liudi, kotorye meniaiut budushchee [The creative class: people changing the future] M.: «Klassika XXI», 2007, - 421s.

УДК 1:3+1:93

Dodonov R.

Phd Professor, Professor of Philosophy and Political Science Department of Donetsk Law Institute of Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Mozgovoy L.

Phd in philosophy, Professor, the Director of the Department of philosophy of Donbass State Pedagogical University

Butko Y.

Graduate student of the the Department of philosophy of Donbass State Pedagogical University

PHILOSOPHICAL AND LEGAL DIMENSIONS OF COMMUNICATIVE THEORY OF JURGEN HABERMAS

The article is devoted to the philosophical and legal aspects of communicative theory of substantiation of justice of Jurgen Habermas. The right, for him, is not the type of reflection, but a form of communication, in which not only the concept of law, but the law itself as a fact of social life is shaped. The idea of law by Habermas is not introduced into the social practice from the outside, but is formed in the course of a permanent social discourse. From the point of view of communicative theory the law has intersubjective nature and manifests itself in general metadiscourse.

It is emphasized that the principle of intersubjectivity allows to outline the ontological space of law. It is also indicated that the popularity of synthesis ideas are specified because of the fact that the phenomenon of law cannot be derived from only one factor. The analisis of different traditions of interpretation of law is held there in the article.

Habermas developed a specific societal theory about its history as the development of rationality in order to know how communication can lead to a certain level of social cohesion.

The theory of communication that Habermas develops draws on the idea that personal identity – our experience of our self as a self – is intersubjectively constructed through symbolic interaction, that is, communication. Because such communication constitutes the very person, its necessary presuppositions are not to